

Workshop DAW VERSNELLEN- Melkveehouderij

Uitwerking resultaten

Door: Marieke van Leeuwen (DAW) en Caroline van de Veerdonk (Rijn-West)
12 februari 2019

Aanleiding

In het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW) werken veel agrariërs succesvol aan maatregelen die de **veenweide-waterkwaliteit verbeteren**. In uiteenlopende DAW-projecten is veel praktijkervaring opgedaan en zijn inspirerende voorbeelden beschikbaar om van te leren.

Toch weten we nu al dat dit nog niet overal genoeg is. Er moet nog een tandje bij. Sinds medio 2018 hebben de partners in het stroomgebied Rijn-West aangeboden te helpen met het **opschalen en versnellen** van DAW. De focus ligt daarbij op versnellen door losweken van extra financiering, samenwerken met ketenpartners, netwerken verstevigen en overzicht bieden in lopende DAW-projecten.

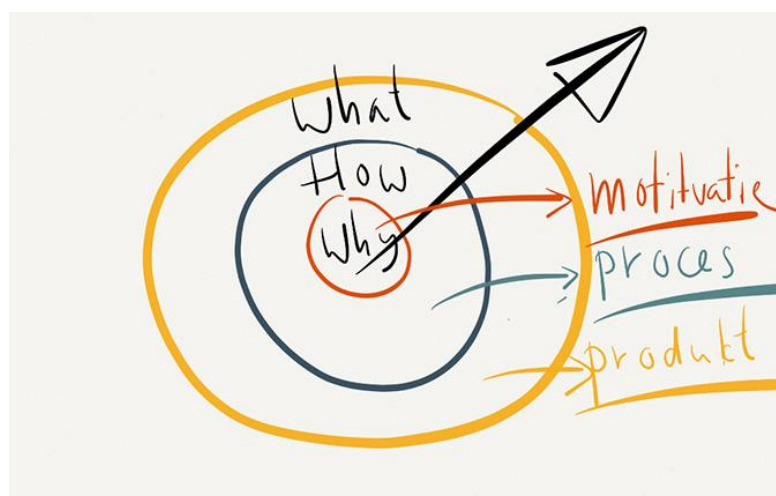
Een eerste gezamenlijke activiteit van DAW en Rijn-West zijn vier workshops in 2019 over 'versnellen'. Rijn-West en DAW zoeken met deze workshops naar antwoorden op vragen als **waarom en hoe we DAW verder kunnen versnellen**. De eerste richt zich op melkveehouderij in veenweiden.

Doel van de workshop

Het samen bedenken en oppakken van **werkwijzen voor versnellen** van DAW in de melkveehouderij in het westelijk veenweidegebied. Dat is het doel van deze workshop op 30 januari 2019. De uitkomsten zijn enkele concrete werkwijzen en acties op weg naar een goed, gezond en klimaatbestendig watersysteem.

De afgelopen jaren is er veel aandacht geweest voor welke concrete maatregelen positief werken voor de veenweide-waterkwaliteit: **'het wat'** hebben we na de afgelopen jaren aardig in zicht. Zo weten we bijvoorbeeld dat erfafspoelingsmaatregelen, netjes en op het juiste moment mest uitrijden, minder kunstmest gebruiken, onderwaterdrainage en anders voeren goede maatregelen zijn.

Tijdens de workshop hebben we ons daarom vooral gericht op de **urgentie: 'het waarom'**. En over **werkwijzen** om het DAW te versnellen: **'het hoe'**. Welke werkwijzen helpen bij het motiveren van de grotere groep agrariërs? Hoe implementeren we maatregelen effectief? En wie staat daarvoor aan de lat?



[De samenhang tussen het 'waarom', het 'hoe' en het 'wat' volgens organisatieadviseur Simon Sinek](#)

Deelnemers

De deelnemers vormen samen een uitsnede van regionale vertegenwoordigers op het raakvlak landbouw en waterkwaliteit: LTO afdelingsbestuurders met een waterportefeuille, agrarische collectieven, agrarisch adviseurs, kennisinstellingen, landbouwspecialisten bij waterschappen, provincies uit het samenwerkingsverband Rijn-West en enkele vertegenwoordigers van het Rijk. In de bijlage is de deelnemerslijst opgenomen

Plenaire programma

In de presentaties zijn **de urgentie** (het 'waarom') van het **DAW op landelijk en op lokaal niveau** voor de individuele boer besproken. Geert de Groot, landelijk DAW-coördinator, ging eerst in op waarom we op nationaal niveau constateren dat we aan de slag moeten. Vervolgens ging Niels Lenting, HDSR en lid van de begeleidingsgroep DAW Rijn-West, in op de vertaling naar lokaal niveau. Hoe werken waterschappen er momenteel aan om antwoord te geven op vragen als:

- Weet de boer waarom hij aan de slag moet? Is duidelijk op welke polders de focus ligt?
- Heeft de boer inzicht in wat er de afgelopen jaren nabij zijn bedrijf gemeten is?
- En wat is zijn opgave? Of is de waterkwaliteit in zijn polder (op onderdelen) al goed genoeg?

WANNEER WE ZOEKEN NAAR EEN ANTWOORD OP DE VRAAG WAAROM WE AAN DE WATERKWALITEIT MOETEN WERKEN, MOETEN WE VEEL MEER GAAN DENKEN VANUIT DE BOER.

Gezien de complexiteit van het water- en bodemsysteem blijkt het nog lastig om dit gebiedspecifieke inzicht te geven. In de plenaire discussie werd hierover gesproken; De landelijke tendens is dat er nog een tandje bij moet om in 2027 de KRW doelen te halen. Maar ook; de waterkwaliteitsopgave is maatwerk per gebied. Niet alle gebieden

hebben te maken met (dezelfde) overschrijdingen en verbeterpunten. Om agrariërs maximaal te motiveren zich in te zetten voor waterkwaliteitsverbetering is het hard nodig dat hij de opgave en urgentie van het water in zijn invloedssfeer kent. Het definiëren van deze **gebiedspecifieke wateropgaven** is één van de grote opgaven waar DAW (waterschappen i.s.m. LTO) in 2019 aan werkt.



Geert presenteert het landelijke 'waarom'



Deelnemers bedenken werkwijzen voor versnellen

Tenslotte prikkelde Leo Joosten, voormalig programmamanager nutriënten Rijn-West, met een verhaal over 'Waarheen met het DAW': **welke werkwijzen kiezen we** vanaf nu. Gaan we van projecten naar verankering? En welke rol is er dan voor het DAW?

Na een korte pauze werd in twee groepen gewerkt aan;

- Het inventariseren van kansrijke werkwijzen voor versnellen
- Het benoemen welke werkwijzen het meest versnellen (prioriteiten)
- Het bespreken wie voor welke werkwijze aan de lat staat: wie doet wat?

De presentaties van de drie inleiders zijn als bijlagen bij het verslag gevoegd. En de 'oogst' van de twee groepen staat in de matrix, te vinden aan het eind van dit verslag .



Gastheer Henk Jan Soede en Leo Joosten presenteren de 'oogst' uit hun groepjes

En nu verder!

Om de acties kracht bij te zetten en voortgang te bewaken staan de volgende afspraken;

- In de matrix zijn verschillende acties benoemd. Aan deze acties zijn partijen gekoppeld;
- Over drie maanden worden de deelnemers gevraagd welke acties zij hebben opgepakt en hoe het daarmee staat;
- De geel gearceerde acties uit onderstaande matrix worden (onder andere) opgepakt door de DAW coördinatie i.s.m. Rijn West ;
- Na de zomer 2019 volgt een vervolgworkshop. We zullen de afspraken langs lopen en waar nodig kracht bijzetten. We bespreken met elkaar wat goed ging, wat anders moet en hoe verder (PDCA-cyclus).

HET VERTREKPOINT VAN DAW IS SCHOON WATER, MAAR DE OPGAVE IS OM ANDERE ZORGEN VAN DE BOER DAARBIJ MEE TE PAKKEN. WATERKWALITEIT EN WATERKWANTITEIT KUNNEN BIJVOORBEELD NIET ZONDER ELKAAR. BOEREN DIE AFGELOPEN DROGE ZOMER KONDEN BEREGENEN, HADDEN EEN GOEDE OOGST EN HEBBEN DAARDOOR NU VEEL MINDER STIKSTOFUITSPOELING.

Resultaten van Groep 1

procesbegeleider; Caroline

Voorafgaand aan de vraag hoe we het DAW kunnen versnellen en welke acties daarvoor nodig zijn werd in deze groep bediscussieerd of die versnelling wel overal nodig/ mogelijk is. De biodiversiteit in de polder van het collectief Rijn, Vecht en Venen is bijvoorbeeld de laatste jaren sterk verbeterd (gebaseerd op waarneming, niet op monitoring). De vraag is of de waterkwaliteit daar niet al op orde is. Die vraag moet per polder wel beantwoord worden.

Aantal stippen ¹	Kansrijke versnellers	Acties	Welke partijen
12	WHY vraagt om communicatie naar consumenten . Waardering boer leidt tot grotere bereidheid iets voor omgeving te doen. Laat burgers zien dat agrariërs het goed doen (trots van de boer); boer als oplossing, niet als probleem)	Communicatiestrategie en – plan opstellen. Berichten/artikelen over wat boeren doen. Meer de successen vieren én benoemen van gebiedsambassadeurs kan helpen bij verbeteren imago boeren in gebied.	Collectieven, LTO, waterschappen DAW en Rijn-West samen
7	Sturingskracht in de gebieden leggen (gebiedsprocessen): dit ‘op maat’ regelen samen met ketenpartijen. Dit leidt tot nieuwe samenwerkingen in het gebied en zorgt voor draagvlak.	Draagvlak creëren door op maat aanpakken te hanteren in een gebied. Maak doelgerichte procesactiviteiten mogelijk en financiële middelen om DAW te versnellen. Er zijn nu te weinig financiële middelen voor proces activiteiten.	Collectieven/ANV's; LTO; marktpartijen zoals zuivel; gebiedscoöperaties, DAW, Rijn-West
6	Creëer een voordeel voor bedrijven die goed scoren. Bijvoorbeeld; A-label bedrijven mogen voordelen stapelen : meer ontwikkelruimte, lagere rente bank, hogere prijs product.	Ontwikkel labels voor boeren en organiseer draagvlak voor ‘gestapelde’ voordelen. <i>Advies: aansluiten bij lopende, bottom-up initiatieven zoals bijvoorbeeld klimaatlim boeren of biodiversiteitsmonitor..</i>	Friesland Campina (biodiversiteitsmonitor); ketenpartijen; VNG (Ow); waterschappen

¹ Aan het einde van het groepsgedeelte hebben deelnemers door middel van stippen aangegeven welke versnellers/ acties wat hen betreft prioriteit moesten krijgen. De werkwijzen met de meeste stippen staan bovenaan in het overzicht.

4	In communicatie visueel maken van: -wat is het probleem? -wie speelt rol waar? Dit punt versterkt 'communicatie naar consumenten' (zie eerste versneller).	Waterkwaliteitsopgave eerst op gebiedsniveau in beeld brengen. Inzicht in wie het probleem oplost. Relatie met eerste versneller, de WHY.	Waterschappen i.s.m. DAW coördinatie
3	Veenweidegebied: wat willen boeren als groep? Integrale visie op toekomst kan helpen om waterkwaliteitsopgaven te verankeren in andere beleidsthema's: bodem, klimaat, biodiversiteit, waterkwaliteit, CO ₂	Pilot met selectie van gebieden. Aanvliegen via klimaat (Nationale Adaptatie Strategie richt zich ook op klimaatopgaven in landelijk gebied).	Via collectieven, coaches, LTO, vertrouwenspersonen per gebied.
2	Boeren zelf prioriteiten laten stellen.	Waterschap als facilitator van proces van kringlooplandbouw projecten (Delfland wil dit nu): -meetgegevens beschikbaar stellen -aan de slag met de KringloopWijzer -certificering van ketenpartijen.	Waterschappen, LTO Hoogheemraadschap Delfland en HHNK zetten al 'doe het zelf' tests in met het doel agrariërs meer bewust te maken van de waterkwaliteit.

Wie	Wat
Waterschappen	Communiceren over 'trots' boeren (toon is belangrijk) Inzichtelijk maken problemen waterkwaliteit (gebeurt al voor 2019) Faciliteren gebiedsprocessen samen met boeren: middelen, menskracht
Provincie	Collectieven bijeen houden Samen met boer bepalen welke kant we opgaan Initiatief RO-aspecten, waaronder bodemdaling (Omgevingswet)
WUR	Verdiepende kennis Praktijkonderzoek: samen met boeren, beleid en wetenschap Begeleiding coaches: capaciteitsontwikkeling (let op: teveel coaches!!)
LTO	Lobbyen voor pilots DAW faciliteren Landbouwportaal landelijk maken POP3 naar POP4: doel is laagdrempelig maken, gericht op maatschappelijke doelen

	Onderzoekagenda bepalen
Collectieven	Intermediair tussen partijen Mediator Spreekbuis Goede netwerk Aanjager: faciliteren, stimuleren
Adviseurs	Intermediair Spreekbuis naar boeren (spreekt taal boer en waterschap) Integraal Kan boeren echt in beweging krijgen Kan erf betreders aan gang krijgen Voorwaardenscheppend: kennis, beleidsontwikkeling
Alle partijen	Beïnvloeden overheden: om visie vragen (nog niet goed door ontwikkeld) Communiceren
DAW-team	Regierol Zorgen dat er financiering komt Goede mensen op goede moment

Resultaten van Groep 2

procesbegeleider; Marieke

Aantal stippen ²	Kansrijke versnellers	Acties	Welke partijen
13	Doorgaan op het spoor van gebiedsaanpakken . Dit gaat verder dan een proces met alleen boeren en waterschappen. Ook andere gebiedspartijen zouden hierbij betrokken moeten worden. Doel van gebiedsaanpak is om gezamenlijk de opgave en aanpak te definiëren. Via het gebiedsproces kun je sociale cohesie actief stimuleren. Dit kan een van de drijfveren zijn voor gedragsverandering.	Blijven inzetten op (het optuigen van nieuwe) gebiedsaanpakken. Goed neerzetten van DAW project Alblasserwaard-Vijfheerenlanden (financiering wordt ieder moment verwacht) (Lopende) gebiedsaanpakken goed uitvoeren.	Alle waterschappen en DAW coördinatie LTO-Noord afdeling Alblasserwaard-Vijfheerenlanden en WSRL PPP Agro Advies
		Mogelijkheden in beeld brengen om buiten POP3 om te komen tot financiering van gebiedsaanpakken. De huidige trage besluitvorming zorgt voor drempels in uitrol van gebiedsaanpakken.	Rijn-West (actie is al opgepakt)
		Goede voorbeelden en verbeterpunten delen binnen het gebied.	Afdeling communicatie van DAW en Rijn-West
		Breng de kansen per gebied in beeld. Door bijvoorbeeld gebruik te maken van kansenkaarten kun je gebiedsdoelen vertalen naar acties op perceelsniveau. Ps: In een gebiedsproces is het wel zaak niet té snel te individualiseren.	AGV (actie is al opgepakt) Navolging door andere waterschappen??

² Aan het einde van het groeps gedeelte hebben deelnemers door middel van stippen aangegeven welke versnellers/ acties wat hen betreft prioriteit moesten krijgen. De werkwijzen met de meeste stippen staan bovenaan in het overzicht.

		Wijs per polder een aanspreekpunt bij het waterschap aan.	AGV (actie is al opgepakt) Navolging door andere waterschappen??
		Zoeken naar een (stevigere) koppeling tussen (lopende) gebiedsaanpakken en het ANLB.	HDSR (actie is al opgepakt) Navolging door andere waterschappen??
11	<p>Werk aan het inzicht in urgentie (of niet) en urgentiebesef op lokaal niveau.</p> <p>Een boer moet weten wat hij kan, moet en wil doen? En waarvoor? Het is lastig om inzicht te geven in de opgave op bedrijfsniveau. Toch is het precies dat wat ontbreekt om een boer aan de slag te krijgen. “Als je ergens heel hard je best voor moet doen en ondertussen is de boodschap dat we niet weten of het werkt en of het wel nodig is, heb je vast nog wel wat anders te doen.” Een opgave op slootniveau is niet mogelijk, maar kan wel gezocht worden naar een opgave op polderniveau??</p>	<p>Definiëren van gebiedsopgaven. Via gebiedsprocessen wordt aan de voorkant gezocht naar samenwerking met lokale agrariërs.</p>	Alle waterschappen, i.s.m. DAW coördinatie (actie is al opgepakt)
		Uitdragen van gebiedsopgave naar betreffende boeren.	Lokale landbouwbestuurders, i.s.m. waterschappen
		Equipeer lokale landbouwbestuurders om een goede ambassadeur te zijn voor het landelijke beleid van LTO Noord. En bijvoorbeeld niet te duiken als het lastig wordt.	LTO Noord/ DAW
		Meer meten kan hierbij helpen, maar we weten dat het ontwikkelen van betrouwbare meetreeksen een kwestie van lange adem en een dikke portemonnee is. Inzetten op het samen (waterschap en boer) meten van ecologie is kansrijk. Door de verschillende mogelijke slootdoorsnedes (zie PPT HDSR) tussen de oren te krijgen, gaan ondernemers de sloten beter lezen en begrijpen.	Waterschappen i.s.m. DAW coördinatie
		Maak het onderscheid duidelijk, en communiceer die ook!, tussen; - Gebieden waar de waterkwaliteit al op orde is.	Waterschappen i.s.m. DAW coördinatie (actie is al opgepakt)

		<ul style="list-style-type: none"> - Gebieden waar de waterkwaliteit nog niet op orde is en waar de opgave haalbaar lijkt. - Gebieden waar de waterkwaliteit nog niet op orde is en waar de opgave onhaalbaar lijkt. 	
5	<p>Samenwerking tussen boeren en waterschappers stimuleren, en het daarmee werken aan wederzijds vertrouwen tussen hen. Hierin heeft DAW de laatste jaren al veel goeds gedaan en ook de komende jaren is en blijft dit de basis voor het succes van DAW.</p>	<p>Voortzetting van bestaande acties van DAW om boeren en waterschappers bij elkaar te brengen.</p>	<p>Waterschappen, DAW coördinatie, landbouwbestuurders (werkwijze wordt al toegepast)</p>
4	<p>Helderheid creëren in drijfveren/ prikkels voor verandering bij 'het peloton'.</p>	<p>Doe een diepgaand onderzoek naar de intrinsieke motivatie van het peloton bij bedrijfsbeslissingen als; wanneer ga ik mest uitrijden, wanneer ga ik maaien, wat laat ik door de loonwerker doen, etc. Dit gaat dus nadrukkelijk wel verder dan een interview.</p>	<p>Provincie Zuid Holland wil hier achteraan gaan. Mogelijk op te pakken in IPO-verband.</p>
2	<p>Omdat bij achterblijvers nog een relatief groot deel van de te behalen winst zit, aandacht voor handhaving. Maar ook alternatief idee voor achterblijvers; Behalve strikt(er) handhaven ook oog voor de mogelijkheid dat iemand wel wil, maar niet (meer) kan.</p>	<p>Zorg voor goede handhaving bij boeren 'die er nog een potje van maken'. Dit geeft een goed signaal af dat het menens is en voorkomt dat de pijn en moeite van de voorlopers teniet wordt gedaan door de nalatigheid van de achterblijvers.</p>	<p>Waterschappen</p>
		<p>Wellicht kan voor een aanpak/ methode gekeken worden naar de aanpak bij dierverwaarlozing. Dierenartsen zijn inmiddels alert op situaties waarbij de ondernemer wel</p>	<p>Nader te bepalen (Bespreekpunt DAW + Rijn-West)</p>

		wil, maar niet (meer) kan. Dan wordt er een soort vertrouwenspersoon ingeschakeld die op basis van gelijkwaardigheid (en welwillendheid van de boer) probeert uit te zoeken waarom het mis gaat. Soms kan dat effectiever zijn dan (dreigen met) boetes.	
Zoek de integraliteit met andere thema's (klimaatadaptatie, biodiversiteit, CO2 reductie, etc.) en de meekoppelkansen in programma's en projecten uit deze andere thema's.	Inzichtelijk maken van meekoppelkansen tussen verschillende beleidsmatige kokers; waar kunnen benodigde/ gewenste activiteiten voor klimaatadaptatie, voor waterkwaliteit, voor biodiversiteit, voor weidevogels, voor CO2 reductie of voor economische ontwikkeling in elkaar grijpen. Sturen op integratie.	Provincie Zuid Holland Navolging door andere partijen?? -> Bespreekpunt DAW + Rijn-West	
	Faciliteer het maken van goede keuzes. Soms bestaat win-win wel, maar win-win-win niet. Daar moet een goede analyse gemaakt worden van de verschillende opgaven en daaruit een keuze gemaakt worden voor wat op die plek prioriteit heeft. In welke polder/ gebieden gaan we aan de slag met gebiedsaanpakken? Daarbij open mind naar toekomstscenario's vasthouden.	HHR (actie is al opgepakt) Navolging door andere waterschappen?? -> Bespreekpunt DAW + Rijn-West	
	Goed gebruik maken van je netwerk en een integrale benadering hanteren bij lopende projecten. Integrale aanpak van het project klimaatslimme landbouw. Integraliteit volledig inbedden. D.w.z. ook in de communicatie tussen en met boeren en in de communicatie naar buiten.	PPP Agro Advies (werkwijze wordt al toegepast) HDSR + collectieven (actie is al opgepakt)	

	<p>Inzetten op educatie;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Van boeren. Dit is een doorgaand proces. Het blijft belangrijk om gedragsverandering te stimuleren. - Van de toekomstige generatie boeren via het onderwijs. Bijvoorbeeld het bespreekbaar maken van bekende boerendilemma's als; alle buren rijden hun mest al uit. Ik vind het land nog te nat, maar zal ik dan toch ook maar... - Van erfbetreders (voeradviseurs, loonwerkers, etc.). Zij zijn zich nog lang niet altijd bewust van hun invloed op en verantwoordelijkheid voor de diverse maatschappelijke thema's (waterkwaliteit, klimaat, ammoniak, etc) waar de boerensector mee te maken heeft. - Van bodemcoaches. Er zijn er nu te weinig in NL. De vraag overstijgt dat aanbod enorm en dat zal in de toekomst alleen maar verder toenemen. 	<p>Ontwikkelen van projecten gericht op erfbetreders</p> <p>Opleiden van nieuwe bodemcoaches</p>	<p>DAW coördinatie/ Rijn-West</p> <p>DAW (actie is al opgepakt)</p>
	<p>Helderheid creëren in economische incentives van diverse maatregelen.</p>	<p>Maak het cumulatieve rendement van maatregelen voor de boer beter inzichtelijk. De optelling van zaken als besparing op kosten, mogelijke subsidies, belastingtechnische voordelen, tijdsbesparing, vergoedingen, etc.</p>	<p>Nader te bepalen (Bespreekpunt DAW + Rijn-West)</p>
	<p>Inzetten op effectiever mestbeleid.</p>		<p>NMI (actie is al opgepakt)</p>
	<p>Drempel voor ondersteuning verlagen.</p>	<p>Bureaucratisch lasten voor de boer verlagen bij aanvragen subsidies.</p>	<p>AGV en HDSR (actie is al opgepakt)</p>

BIJLAGE

Deelnemerslijst workshop melkveehouderij

1. Mariska Both – Kadaster en DAW West-Nederland
2. Geert de Groot – Landelijk coördinator DAW
3. Sjon de Leeuw – PPP Agro Advies
4. Gerrit de Jong – LTO Noord, afdeling Alblasserwaard-Vijfheerenlanden
5. Gerard Migchels – WUR Livestock Research
6. Jasper Dijkema - Provincie Zuid-Holland
7. Martin van der Lee - Provincie Utrecht
8. Romy Jansen - Waterschap Rivierenland
9. Corine van den Berg – Waterschap Amstel, Gooi en Vecht
10. Barend Meerkerk – PPP Agro Advies
11. Gerard Ros – Waterschap Amstel, Gooi en Vecht/ NMI
12. Wouter Rozendaal – Aequator
13. Sandra Fraikin – Hoogheemraadschap Delfland
14. Marinus Boogaard – Hoogheemraadschap Rijnland
15. Henk Bouman – Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier
16. Leo Joosten – ORG-ID en voormalig programmamanager nutriënten Rijn-West
17. Caroline van de Veerdonk – ORG-ID en aanjager DAW Rijn-West
18. Servaas Damen - Rijkswaterstaat
19. Henk Jan Soede – Melkveehouder en voorzitter collectief Rijn, Vecht en Venen
20. Niels Lenting – Hoogheemraadschap Stichtse Rijnlanden
21. Harm Gerrits – coördinator waterschappen voor Rijn-West
22. Marieke van Leeuwen – Projecten LTO-Noord en DAW-coördinator West-Nederland